

DOI: 10.26468/trakyasobed.1580287

Trakya University Journal of Social Sciences, 27(1), 46-56, 2025

Kültürel Anlam ve Estetik Yansımalar Kapsamında Dijital Çağda Antik Pagan Motiflerinin Yeniden Kullanılması

Reuse of Ancient Pagan Motifs in the Digital Age in Terms of Cultural Meaning and Aesthetic Reflections

Doç. Dr. Bayram Bozhüyük*

Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü, Gaziantep, Türkiye

ÖZ

Günümüzde dijital illüstrasyon yöntemlerinin ve bunları yayınlayan internet iletişim mecralarının gelişmesiyle birlikte antik pagan motiflerinin kullanımında önemli bir artış gözlemlenmektedir. Eski motif ve pagan sembollerin kullanılması sosyal medya, etnik fuarlar, dövme sanatı ve kültürel posterler gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Bu ilgi, sadece görsel bir eğilim olmanın ötesine geçmekte, aynı zamanda derin sosyokültürel bağlamlar ve tarihsel kökenlerle ilişkilendirilebilir. Fakat görsellerin yeniden canlanması, çağdaş kullanımlarının temelini oluşturan bilişsel ve kökenle ilgili faktörlerin sosyolojik araştırmaların yanı sıra disiplinler arası bir çalışma alanı olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, günümüz toplumunda antik pagan figürlerinin dijital ortamda yeniden canlandırılmasının altında yatan nedenleri görsel sanatlar bağlamında değerlendirmek için araştırma yapmak önem kazanmaktadır. Bu makalede, pagan temalarını göstermek amacıyla Asya ve Avrupa coğrafyalarından gelen petrogliflere ve ilkel görsellere dair örnekler ile kısa anlatılar sunulularak, güncel sanatta neden ilgi odağı olduğu mevcut dijital örneklerle sorgulanmıştır. Nihayetinde, dijital ortamda üretilen pagan imge ve motiflerinin üretim şekilleri üzerinde durulmuş, farklı kültürlerle ait pagan dönemi motif ve imgeleri grafik tasarım çerçevesinde değerlendirilip incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: motif, dijital sanatlar, grafik tasarım

ABSTRACT

Today, with the development of digital illustration methods and the internet communication channels that publish them, there is a noticeable increase in the use of ancient pagan motifs. The use of ancient motifs and pagan symbols covers various areas such as social media, ethnic fairs, tattoo art and cultural posters. This interest goes beyond being just a visual trend, and can also be associated with deep sociocultural contexts and historical roots. However, the revival of images requires that the cognitive and origin-related factors that form the basis of their contemporary use be addressed as an interdisciplinary field of study in addition to sociological research. Therefore, it is important to conduct research to evaluate the reasons underlying the revival of ancient pagan figures in the digital environment in the context of visual arts in today's society. In this paper, examples and short narratives of petroglyphs and primitive visuals from Asian and European geographies are presented in order to demonstrate pagan themes, and the reason why they are the center of attention in contemporary art is questioned with existing digital examples. Finally, the production methods of pagan images and motifs produced in the digital environment are emphasized, and pagan period motifs and images from different cultures are evaluated and examined within the framework of graphic design.

Keywords: motifs, digital arts, graphic design

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Doç. Dr. Bayram Bozhüyük

E-posta: bayramb@gantep.edu.tr

ORCID: orcid.org/0000-0002-3958-5072

Geliş Tarihi/Received: 06.11.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 13.06.2025

Yayınlanma Tarihi/Publication Date: 30.06.2025

Atıf/To cite this article: Bozhüyük, B. (2025). Reuse of ancient pagan motifs in the digital age in terms of cultural meaning and aesthetic reflections. *Trakya University Journal of Social Sciences*, 27(1), 46-56.

©Telif Hakkı 2025 Yazar. Trakya Üniversitesi adına Galenos Yayınevi tarafından yayımlanmaktadır. Creative Commons Atıf (CC BY) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmaktadır. Copyright© 2025 The Author. Published by Galenos Publishing House on behalf of Trakya University. Licensed under a Creative Commons Attribution (CC BY) 4.0 International License.

EXTENDED ABSTRACT

This article examines the cultural, social, and cognitive significance of the increasing use of ethnic and pagan motifs in digital environments. Unlike global dynamics such as globalization, there has been a noticeable resurgence of interest in preserving local identities and cultural heritage in recent years. This interest is particularly evident in the reappearance of ancient pagan symbols as visual images on digital media platforms. Ancient pagan symbols reflect universal themes such as nature, spirituality, and human experience, providing individuals with access not only to personal memory but also to collective memory. These symbols go beyond expressing a people's religious beliefs and cultural traditions, enabling dialogue between different cultural groups and the reconstruction of historical narratives. In this context, the renewed functionality of pagan symbols on digital platforms today goes beyond mere aesthetic preference, playing a significant role in the construction of social identities and cultural transmission processes. Moreover, these symbols have become powerful tools for fostering community formation in digital spaces, generating collective meanings, and establishing connections with historical references.

In the 21st century, the deployment of pagan motifs as instruments of political propaganda is emblematic of a broader historical process in which ethnic and cultural identities are being actively reconfigured. This phenomenon is not merely a reflection of political maneuvering but also signals a deeper cultural shift, where the reshaping of identity involves the reappropriation of ancient symbols to serve contemporary agendas. In the present, amidst the rapidly evolving dynamics of the digital age, there has been a resurgence of interest in the past, coupled with a collective longing for historical continuity. This desire to reconnect with ancestral roots has prompted individuals and groups to engage in a search for identity that is mediated through the visual representation of symbols imbued with both aesthetic and spiritual significance. Such a process is particularly pronounced on digital platforms, where the reinterpretation of traditional imagery from the past is not only facilitated but also amplified.

The article highlights the crucial role that digital media plays in the creation, dissemination, and public interaction with ethnic and pagan motifs within contemporary society. Social media platforms, as dynamic digital spaces, facilitate the sharing and exchange of these motifs, enabling diverse communities to congregate around and engage with ancestral belief systems. Within this digital ecosystem, graphic designers are presented with a unique opportunity to reinterpret and recontextualize traditional motifs by leveraging advanced digital tools and technologies. This process of reinterpretation allows for the integration of ancient symbols into modern design practices, offering a means of preserving and transforming cultural heritage in a contemporary context. Moreover, the speed, accessibility, and efficiency afforded by digital technologies significantly streamline the process of rendering complex ancient symbols, making it increasingly feasible to transpose these symbols onto various design surfaces. Through this digital transformation, ancient motifs are not only preserved but also adapted for new cultural and aesthetic contexts, thus contributing to the ongoing evolution of visual culture in the digital age.

In the first section of the article, the aesthetic and semantic forms of ethnic and pagan motifs from ancient societies are introduced in detail, along with concrete examples of their contemporary applications. This section particularly addresses the evolution of the meanings carried by ethnic and pagan symbols in historical contexts, highlighting the role these symbols have played in cultural interactions between societies. The second section delves into the central role technology has played in the revival of these ancient motifs in digital environments. It analyzes how digital tools and platforms facilitate the modern reproduction of traditional symbols and influence processes of generating social meanings. In particular, digital fields such as graphic design, digital art, and social media serve as key mechanisms in the global reshaping and dissemination of these motifs. As a result, the rediscovery of ethnic and pagan motifs in the digital world points to an understanding that goes beyond cultural transmission and identity formation, addressing societal and cultural needs. These motifs assume functions such as constructing social memory and redefining individual and collective identities in the digital age, while also being effectively used for commercial purposes. In conclusion, the article provides a comprehensive interpretation of how cultural heritage is transformed in the digital age and how ancient traditions are reshaped within contemporary design practices. This interpretation deeply explores how symbols from the past gain new relevance in the modern world, how they are recontextualized within social frameworks, and how digital environments contribute to this process.

Giriş

Pagan motiflerine olan ilgi, günümüzde çeşitli bilişsel ve kültürel faktörlere bağlanabilir. Ticari ve iletişim alanları bağlamında küreselleşme gibi kavramların gündemde olmasının aksine yerel kimliklerin korunması, özgün kalabilmek ve geçmişin mirasına karşı büyüyen bir yönelme olduğu gözlemlenmektedir. Bu yönelişin en somut göstergesi dijital medyada dolaşan antik pagan motiflerdir. Antik görsel imgeler genellikle doğa, maneviyat ve insan deneyimi gibi evrensel temaları somutlaştırır ve bireylerin zamanı aşan kolektif bir hafızaya erişmesini sağlayan araçlardır. Tarihi dönemlerde kullanılan pagan semboller yaşamın içinde yer alan soyuta indirgenmiş nesnelerdir. Sembolik motif ise, bir şeyi simgeleyen veya bir düşünceyi uyandıran biçimlerdir. İşaret ettikleri anlamlarıyla gelenek ve göreneklerin, inançların ifadesidir (Oyman, 2019: 4). Bu ifade şekli, hikâye anlatımı ve kültürel diyalog için kanallar olarak da hizmet ederler. Ayrıca pagan motif ve sembollerin kullanılması 20. yüzyılda propaganda üzerinden etnik çıkarımlar elde etmek isteyen siyasi oluşumların da kullandığı bir yöntem olmuştur. Şöyle ki ulusların zor zamanlarında geçmişle kurulan bağ; cesaret duygusu ve milli kimlik kavramını pekiştirmektedir. Bu duruma it örnekler I. ve II. Dünya savaşı yıllarında savaşa katılan devletlerde tarihi kahramanların referans alındığı propaganda afişleri gösterilebilir. Tarihi referans alan imgelerin görsel tasarımlarda kullanılmasında geçmişe nazaran günümüzde farklılıklar meydana gelmiştir. Dolayısıyla günümüz sanatının geniş içerik yelpazesi ve var olan her şeyi güncel sanata dönüştürebilme potansiyeli, pagan inanç ve ritüellerinin çağdaş dünya sanatında yer almasına da olanak sağlamıştır (Kılıç, 2023:6). Bu durumun psikolojik ve sosyal sebepleri makalenin “Günümüz toplumunda eski motif ve pagan imgelerin kullanılması” isimli başlığında ele alınmıştır. Ayrıca eskinin estetiğinin güncel sanata taşınmasında güncel olanın anlam kaybetmesine ve anlamın geçmişte aranmasına bağlanabilir. Ya da sadece basit ekonomik bir değer yaratma çabası olabilir. Dolayısıyla motifler, kültürel bir aktarım ve kimliğin korunmasının yanında dekoratif amaçlı nesnelerde ya da seri üretim pazarlama amaçlarıyla kullanılmaktadır. Ürünü alacak kişinin kültürel yaklaşımı o ürünü tercih etmeye yönlendirmektedir. Bu bağlamda yine etnik imgelerin kişide bıraktığı manevi hisler ürünü aldurmaya yöneliktir. Dolayısıyla bir motifin ya da etnik bir imgenin aslında ticari bir araçta tasarım unsuru olmasındaki sebepler aslında bir eğilimin göstergesidir. Bu durum akıllara 19. yüzyıldaki sanayi devriminin hızına ve sanatı niteliksizleştireceğini düşünen Arts And Crafts sanatçıları gibi günümüzde de kültürel küreselleşmeye karşı yerel değerlerin ve kimliklerin sanatta da öne çıkarılması gerçeği ile karşı karşıya kaldığını düşünülebilir.

Gelenek denen ve kültürel davranışların çoğu eski çağ inançlarının günümüzde süregelen yansımalarıdır. Dolayısıyla toplumlar

dönüşse de gelişse de başka inanç ve kültürlere bağlansa da eski gelenekleri halen yaşatmaktadırlar. Bunu da toplumlar somut nesneler yoluyla ifade etmektedir. Dolayısıyla her ne sebeple olursa olsun insanların etnik ve yerel eğilimlerinin güncel sanata taşınmasında bir artış görülmektedir. Bu durum en kolay yol olan yeni medya araçları yoluyla gözlemlenebilmektedir. Etnik veya pagan motifler üreten kişiler, tasarladıkları görsel imgelerle geçmişe duydukları özlemi 21. yüzyılın dijital iletişim ve görsel tasarım araçlarını kullanarak ifade etmekte ve çeşitli topluluklar kurmaktadır.

Dijital ortamdaki bilgilerin anlamlı verilere dönüştürülmesi, analiz edilmesi küresel bağlamda sosyo-ekonomik yönelimlerin belirlenmesi ve yönlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Avcı Tuğal, 2018: 12). Aynı şekilde etnik veya pagan motiflerin günümüzde en fazla internet ortamında çeşitli forum ve sosyal medya uygulamalarında rastlanmaktadır. Bu yayınlarda eski inanç ve davranışları yaşatan toplulukların kendi aralarında iletişim kurabildiği ya da görsel imgeleri paylaştığı görülmektedir. Dolayısıyla günümüzde dijital imkânlar görsel nesneleri üretmede, yayımlamada, kamuoyu oluşturmada önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle sosyal medya platformları etnik veya pagan motiflere ait çizimlerin paylaşılmasını kolaylaştırarak, antik kültürler ve inançlara dair ortak ilgi alanları etrafında toplulukların iletişimine olanak sağlamaktadır. Bu maksatla dijital tasarım uygulamaları ve fotoğrafik görüntüler sayesinde imge üreten grafik tasarımcılar, antik motifleri birçok tasarım yüzeyine çizip, yeniden yorumlayıp, günlük kullanım araçlarına eklenmesi için tasarımlar yapmaktadır. Çünkü dijital ortamdaki grafik uygulamaları bilindiği üzere renkler, formlar ve kompozisyonlarla denemeler yapılmasında tasarımcılara hız ve pratiklik sağlamaktadır. Bu bağlamda tasarımcının oluşturacağı geleneksel imgelerin çizilmesine de kolaylık sağlamaktadır.

Bu makalede etnik motif ve pagan nesnelerin yeniden konuşulmaya değer bir alan haline gelmesinin kültürel ve sosyal gereksinimleri karşılayan bir anlayış olduğuna değinilmektedir. Buradan yola çıkarak bu imgelerin günümüz dijital tasarımında kullanım alanlarına örneklerle kavramsal bir yorum getirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca etnik motif ve pagan çizimlerin üretilmesi için başvuru yöntemler uygulamalarıyla anlatılmıştır. Makalenin ilk kısmında “Günümüz Toplumunda Eski Motif ve Pagan İmgelerin Kullanılması” teorik ve sosyal bilimler bağlamında Asya ve Avrupa kıtalarındaki eski toplumlara ait bazı motiflerin formlarına örnekler tanıtılmış ve günümüzde bunların kullanım alanlarına değinilmiştir. Daha sonra ise “Antik Sembolleri Canlandırmada Teknolojinin Rolü” başlığı altında etnik motif ve pagan imgelerin uygulanmış örnekleri ve kullanım alanları anlatılmıştır. Daha sonra elde edilen kuramsal ve uygulamalı bilgiler ışığında örnekler görsel ve içerik bağlamlarında analizi yapılarak incelenmiştir.

Günümüz Toplumunda Eski Motif ve Pagan İmgelerin Kullanılması

Pagan kültürü ve inanç şekli eski topluluklarla anılan bir sözcüktür. Ayrıca Paganizm, en iyi şekilde, doğanın yüceltilmesini temel alan bir grup din ve dinsel gelenek olarak tanımlanır (Lutwyche, 2021:1). Bu bağlamda toplumların ilkel zamanlarına ait inanç biçimleri paganizm olarak adlandırılır. Çünkü ilkel topluluklar günlük yaşamdaki olaylara doğadaki nesnelerin ve onların içlerindeki ilahi şeylerin karar verdiğini düşünmüşlerdir. Paganizmin özünde çevreye bağlanma Paganizmin bir tanımı olarak doğaya ilgi duyma fikri, pagan olmanın ne anlama geldiğini kavrama açısından önemlidir (Shaw, 2017:4). Kadim insan günlük yaşamda görmüş olduğu hayvanları, bitkileri ve coğrafi olayları tanımlamak için görsel sembollerden yararlanmıştır. Görsel semboller, kendisinden başka bir gerçekliğe dikkat çeken, bireyin yerine geçen veya onu tasvir eden bir nesne, bir fiil veya insanlar tarafından yapılmış herhangi bir işaretir (Kimpel, 1954: 132'den akt. Atasagun, 1997:369). Başka bir tanımıyla sembol, doğrudan ifade edilemeyen kavramları veya duyguları aktarabilen, çok katmanlı anlamlar taşıyabilen sözel veya görsel işaretlerdir. Sözel semboller, metaforlar kullanarak anlamı derinleştirirken; görsel semboller, imgeler aracılığıyla duyguları ve düşünceleri tasvir eder. Bu bağlamda sembollerin pragmatik açıdan temel kullanımlarının bulunduğunu söylemek mümkündür (Kobyliński ve Rabięga, 2018:197). Ayrıca sembol göstergelerin; anlambilim, etimolojik, ezoterik ve semantik karşılıkları bulunmaktadır. Bu yüzden pagan inançlarının görüntülerle canlanması ve sembolizm, sadece estetik bir eğilimden daha fazlasını ifade ederek daha geniş bir kültürel bağlamı yansıtır.

Motif ve taşıdığı sembolik değerler sanatın, teolojinin ve sosyal bilimlerin bütün alanlarında incelenmelidir. Motif kullanımı plastik sanatlar sözlüğü'nde motif, "bir resmin konu, izlek ya da betileri dışında kullanılan süsleyici veya dramatik öğelerin her biri" olarak tanımlanmaktadır. (Sözen ve Tanyeli, 2001: 166'den akt. Ölmez, 2022: 433). Motifler içlerinde sembolik anlamlar barındırmaktadır. Bu sayede motifler kendilerine özgü bir söylem biçimi oluşturmaktadırlar (Ölmez, 2022:430). Eski toplumların pagan inançları doğadaki nesnelerin sembolik yönlerinin motifler yoluyla çeşitli günlük eserlerin üzerine işlenmesi günümüze sosyal bilimler bağlamında önemli ipuçları vermektedir. Hatta antikçağ sonrasının mirasını ve inanç sistemlerinden bazı sızmaları Ortaçağ'dan günümüze el yazmalarının süsleme ve minyatürlerinde, dokumalarda ve diğer günlük yaşam alanlarındaki eşyalara çizilen motiflerde görülebilmesi mümkündür. Prehistorik ve Orta Çağ Avrupa'sında, özellikle Kuzey Avrupa'da, genellikle modern bilgi ve deneyimlere göre tamamen mantıksız durumlarda ortaya çıkan, ulaşım aracı olarak kullanılan gemiler söz konusu olduğunda, bu nesnelerin hem pagan hem de Hristiyan dönemlerinde kültürel ve sembolik bir anlam taşımaktadır

(Kobyliński ve Rabięga, 2018:197). Bu örnek düşünüldüğünde sembollerin, kültür aktarımına yarayan birer araç olduğu düşünülebilir. Bu fikirle sembolik eylemlerin gerçekleştiği bir başka zemin de kültürdür. Çünkü kültür, insanların kendilerine ördüğü sembolik bir anlam ağı, paylaşılan sembol ve anlam sistemleridir (Çebi, 2008:185).

20. yüzyıl içerisinde çeşitli ideolojiler kendi haklılıklarını geçmişe ve tarihe öykünerek göstermeye çalışmışlardır. Bunun en somut örneklerine büyük savaşların veya toplumsal olayların yaşandığı dönemlerde rastlanmaktadır. I. ve II. Dünya savaşında savaşa katılan milletleri cesaretlendirmek için ataların mirasları, tarihteki ünlü kahramanlar ve kültürel motiflerin olduğu propaganda amaçlı basılı medya ürünleri tasarlanmıştır. Sadece basılı afiş, broşür vs. değil aynı zamanda geçit törenleri ve söylevlerde de geçmişin imgelerinden yararlanılmıştır. Bu duruma ait en somut örnek Nazi Almanyası'nda ortaya çıkmıştır. Naziler, Hristiyanlığa uygun bir Ario-Cermen alternatifi bulma çabası kapsamında Germen paganizmi, büyücülük ve Doğu maneviyatına ilgi duymuştur. Bunu sonucunda Nazi Almanyası, ırksal, politik ve ideolojik hedeflerini destekleyen bir dizi pagan, ezoterik ve Hint-Aryan dini doktrinini benimsemiştir (Kurlander, 2017:162). Bu bağlamda başta Svastika denilen gamalı haçın ülke bayrağı olması, triskele, hayat runu, othala, valknot (Odin sembolü), gibi semboller birçok alanda kullanılmıştır (Görsel 1).

Swastika: Symbol which became notorious due to its use by Adolf Hitler and Nazi Germany.

Triskele/Triskelion: Multiple variations, with three interlocking symbols appearing as sevens, legs, etc.

Othala Rune/Norse Rune/Othal/Odal: From a pre-Roman European alphabet, symbolizing the "o" sound. Appropriated by several SS divisions.

Valknot: Norse symbol associated with the afterlife, often associated with Odin.

Görsel 1. Nazi Almanyası'ndaki kullanılan bazı eski motiflere örnekler

Kaynak: https://portal.ct.gov/-/media/sde/digest/2021-22/rmve_symbols_guide.pdf

Erişim Tarihi: 01.10.2024

Günümüzde toplumlar varoluşsal sorular ve çevresel krizlerle boğuştuğundan, doğayla, maneviyatla ve toplulukla uyumu önceliklendiren alternatif dünya görüşlerini keşfetme eğilimi artmaktadır. Antik pagan sembolleri genellikle bu değerlerin hatırlanmasını çağrıştırmaları bakımından çağdaş felsefi

tartışmaların ilgi alanı haline gelmiştir. Çünkü dünyada birçok kişinin aradığı birlik ve amaç duygusunu çağrıştırmak için eski görsel semboller önemli göstergeler olabilmektedir. Bu eski pagan sembolleri modern uygulamalara entegre edilerek (örneğin çevre dostu ürünler için markalama veya kişisel yolculukları simgeleyen dövmele), bireyler ve işletmeler bu antik ilkelerle uyum içinde olduklarını gösterirler. Ayrıca eski pagan motifler geçmişin masum anılarını ve anlatılarını içerisinde taşıyan manevi bir kaçış alanı olarak görülmektedir. Bu bağlamda neopaganizmin günümüzde özellikle de sosyal medya aracılığı ile yaygınlık kazanan bir hareket olduğu görülmektedir. Neopaganizm, son elli yıl içinde hızla büyümüş ve bugün, Doğayı yücelten bir dünya görüşü, çoktanrı veya panteistik bir kozmoloji ile birlikte yerel kültürlerin kutsandığı bir harekettir (Rountree, 2014: 81). Günümüzde Birleşik Krallık'ın en büyük düzenli neopagan gruplarından biri olan Damh the Bard, Barden, Ovate ve Druidler Derneği'nin (OBOD) üyelerine göre; Paganizm bazıları için bir ruhsal yoldur. Bazıları içinse bir dindir; paganizm, insanların doğal dünyayla, atalarıyla ve efsane ile folklorun diğer dünyalarıyla yeniden bağlantı kurmalarına yardımcı olmaktadır (Lutwyche, 2021:1). Günümüzde, pagan dinleri iletişim teknolojilerinin sayesinde giderek daha fazla takipçi kazanmaktadır. Pagan sembollerin güncel uyarlanıp tasarlanmasında ve akabinde daha geniş bir kültürel harekete dönüşmesinde sanat bir araç olmaktadır. Paganizmin modern versiyonu, önceki dönemlerdeki uygulanan paganizmden biraz farklı olabiliyor. Bunun nedenlerinden biri, bugün yaşanan paganizmin, antikacıardan ve arkeolojik araştırmalardan toplanan eserlerin yeniden yapılandırılmış halleri olmasıdır (Aufderbruck-Londres, 2017: 4). Tanıtım içerikli grafik çalışmalarında hayat ağacı veya güneş ve ay sembolleri gibi motiflerin kullanımı, doğaya ve birbirine bağlılığa duyulan saygı gibi düşüncelere karşılık gelebilir.

Günümüz çağdaş görsel kültür çalışmaları, eski bir sembolün yalnızca sanatsal niteliklerini değil, aynı zamanda fayda işlevini aşan anlamını da kabul ederek, uygulamalı sanat nesnelere yönelik tutumu önemli ölçüde değiştirmiştir (Walker, 2012: 169). Hâlbuki sembollerin görsel sanatlar dâhilinde yalnızca estetik birer obje olmaktan çok, sembollerin toplumsal, psikolojik ve inanç boyutlarının incelenmesi daha geniş bir anlayışla değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda sanat, kültürel kimlikleri ve kolektif hafızayı şekillendiren önemli bir araçtır. Ayrıca Pagan motiflerin sanatsal estetik ve mesaj olarak tekrar kullanılması eğilimi çağdaş sanatlar kapsamında ilkel sanat (primitif art) kavramı dâhilinde de değerlendirilmesini gerektirmektedir. İlkel sanatta insan, doğa ile kendisi ve doğanın kendi içinde barındırdığı her şey arasında benzerlik ve özdeşlik kurarak imge ve büyüün gücü ile doğayı evcilleştirme çabası içerisine girmiştir. Primitif sanatta resim, heykel sanatsal bir etkinlik değil, güçlü inançların, umutların, korkuların anlatımıdır. Primitif sanat, doğa ve doğanın gücü karşısında

onu kendi gereksinimleri doğrultusunda değiştirme amacı gütmektedir (Okan, 2018: 98).

Görsel imgeler, bilgi yaymanın, algı yaratmanın, kendini ifade etmenin, başkalarını etkilemenin en yaygın yollarından birisidir. Günümüzde yeni bilgi teknolojilerinin gelişimiyle sıkı sıkıya iç içe geçmiş olan “yeni” görsel gösterim kültürü, metin tabanlı analogik bir kültürün gerektirdiği eski doğrusal yeterliliklerden bağımsız, çoğulcu ve eşitlikçi bir gelecek vaat ettiği için tercih edilmektedir (Becker, 2004: 149). Bu yüzden günümüzde internet platformları giderek daha fazla kolektif olaylar, sorunlar veya nedenler gibi sosyal olguların takip edildiği için bir alan haline gelmiştir (Vicari ve Kirby, 2022:1). Çünkü dijital platformlar aracılığıyla paylaşılan görsel imgeler fikirlerin hızlıca yayılmasını sağlamaktadır. Birçok olay ve durum hakkında görsel nesneler bulunabilmektedir. Bu sebeple antik semboller farklı kültürlerle ait nesnelerle de karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla internet üzerinden kurulan kültürler arası etkileşim, genellikle geleneksel motifleri çağdaş estetikle birleştiren karma ifade biçimleriyle mümkün hale gelmektedir. Örneğin, sonsuzluğu ve birbirine bağlılığı simgeleyen Kelt düğümü tasarımları, hem tarihsel önemlerine hem de modern yorumlarına değer verenlere hitap ederek modern dövme sanatına ve grafik tasarıma girmiştir. Bu sayede motifler hakkında görsel yelpaze genişlemekte ve aynı zamanda bu imgeler ticari araçlara da dönüşmektedir. Dolayısıyla pagan motif ve sembollerin ticari nesnelere dönüştürülmesi, kültürel mirasın hem sosyolojik hem de ekonominin modern dijital pazarlama stratejileri kapsamında eleştirisinin yapılması da gereken bir konudur. Ayrıca kültür endüstrisi kapsamında bir imge veya sembol değerlendirilecek olursa ticari bir nesneye dönüştürülmekte, orijinal anlamı kaybolabilmekte veya değiştirilebilmektedir. Yani 21. yüzyılın imge üretim endüstrileri bir yandan bireyin psikik dünyasını da tıpkı fiziksel dünyası gibi önce istila edip akabinde yarattığı imgesel gerçekliklerle kolonileştirirken öte yandan imgeleme yetisinin yaratıcı özünü, otantikliğini, zenginliğini, çeşitliliğini ve dinamizmini de yok etmektedir (Güllüm, 2021:212). Bu durum toplumda görsel nesneyi sadece endüstriyel tüketim aracı haline dönüştürmektedir. Çünkü kültür endüstrisi şunlar yapmış olmakla övünebilir; eskiden çoğunlukla hantalca gelişen bir süreci, sanatın tüketim alanına dönüşümünü kararlı bir biçimde gerçekleştirmiş ve bu dönüşümü ilke düzeyine dönüştürüp metalaştırmıştır (Adorno, 2013: 66). Dolayısıyla eski etnik motiflerin aslında metalaşması insanların geçmişe duyduğu özlem ve özgünlük duyguları üzerinden ticari bir kazanç elde edilmesini de akıllara getirmektedir. Bu tür örneklerle makalenin uygulama örneklerinin inceleme kısmında kapsamlı bir şekilde değinilmiştir.

Görsel tasarımların ekranda yayımlanma biçimleri bilindiği üzere piksel tabanlıdır. Dolayısıyla oluşturulan bir imge, çekilen bir fotoğraf veya videonun yayınlanacak yayın mecralarına özgü

nitelikleri barındırması bağlamında işlemlerden geçirilmesi gerekmektedir. Burada grafik uygulama programları devreye giriyor. Pagan motiflerin hangi amaçla üretildiği önemli olmaksızın renklendirilmesinde, şekillerin mükemmele yakın hale getirilmesinde, ebatlandırılmasında sayısal grafik çözümleri kullanılmaktadır. Pagan sembollerinin dijital ortamda yayınlanmasındaki teknikler kavramsal boyutu “Antik Sembollerin Canlandırılmasında Teknolojinin Rolü” başlığında anlatılmıştır.

Antik Pagan Sembollerinin Oluşturmada Teknolojinin Rolü

İletişim teknolojileri, günlük yaşamda ve tasarım alanında belirli ihtiyaçları ortaya koymaktadır. Bu bağlamda dijital tasarım yöntemleri ve araçları tasarımcıların ifade biçimlerine etki eden geliştirilmesi gereken bir alandır. Modern sanatın doğuşundan günümüze hem sanatın hem de grafik tasarımının geldiği boyutlar hızla değişmektedir. Her geçen gün yeni teknolojilerin üretilmesiyle hem günlük hayatın içinde, hem de tasarım dünyasının içinde değişimler yaşanmaktadır (Çakır, 2015: 1). Tasarlanan imgelerin dijital tekniklerle elde edilmesi nesneleri aslında birer dijital imgeye dönüştürmektedir. Dijital imge, sayı dizilerinin elektronik ortamda kaydı, bu kaydın ekran ya da yazıcı gibi bir yüzeyde çıktısı ve bu çıktının algılanmasından” meydana gelen aşamaları içerir (Bayraktar, 2011: 2). Dijital imge terimi her ne kadar çağdaş ve teknolojik gibi görünse de üretilen nesneler bağlamında sanatın geleneksel alanlarına da katkı sunmaktadır. Bunların başında eski motiflerin, minyatürlerin veya sembollerin yorumlanması ve değişik alanlarda yayımlanması gelmektedir.

Günümüzde en çok imgelere maruz kaldığımız alanlardan birisi internet ortamıdır. Pagan imge ve motiflerin yeniden yorumlanması, daha çok izleyiciyle buluşması, yaşatılması, tüketim aracı haline dönüşmesinde dijital ortam gereklilik arz etmektedir. Dijital mecra olan sosyal medya platformları antik kültürler ve inançlara dair ilgi alanları olan topluluklara bu tasarımlara erişimde hız ve popülasyon sağlamaktadır. Bu bağlamda teknolojik etkileşimin kültürel sembollere erişimin artmasının yanında anlamları ve etkileri hakkında diyalogu da arttırmaktadır. Hatta çağdaş dijital ortam sayesinde tüm önceki pagan inanışların kendi stereotiplerini aştığını ve sosyoloji, din, kültür, antropoloji, medyatizasyon ve dijital iletişim araştırmacıları tarafından ilgi çekici bir sosyal olgu haline geldiği görülmektedir (Jabłońska, 2024, 2). Davranış biçimlerinin ve pagan motiflerin gösterilebileceği sınırsız sosyal medya ve internet sayfalarına verilecek örnekler bulunmaktadır. Bu örneklerden görülmektedir ki dijitalleşmeyle neopaganizm ile beraber eski pagan motifleri popülerlik kazanan bir etkileşim aracı olmuştur (Görsel 2).

Görsel 2. Üstte Neopagan okültist öğretilerin olduğu ve üyelik üzerinden topluluğa ulaşmak istenen kişilerin kurmuş olduğu bir internet sayfası, Altta ise eski pagan motiflerinin grafik ortamdaki çizim hallerini çeşitli ticari baskı araçlarına uyarlamak için pazarlayan bir internet sayfası örneği

Kaynak: <https://www.occultlibrary.org/> <https://www.etsy.com/listing/1364314450/wicca-symbols-svg-pagan-symbols-triple>

Erişim Tarihi: 17.12.2024

Görsel dijital etkileşimin yapılacağı veri elde etme işi fotoğraf, resim, grafik imge, hareketli grafik ve video gibi yöntemlerle elde edilmektedir. Bu yöntemlerden pagan sembollerini dijital çizimlerle daha net, somut ve kullanılır bir hale gelmektedir. Bu sayede grafik tasarımcılar antik pagan motiflerini teknik anlamda titizlik ve ölçekli bir şekilde üretmektedir. Dijital çizim yöntemlerinin esnekliği sayesinde, renkler ve formlar hazırlanacak kompozisyonlara hızlı uygulanır. Bu

durum geleneksel motif ve imgelerle deneysel çalışmalar yapılabilmesini de sağlamaktadır. Sadece görsel içerik üretmek için değil bilimsel amaçlı arkeolojik yüzey incelemeleri ve illüstrasyonlar için de dijital grafik tekniklerinden faydalanılmaktadır. Arkeolojik eserler bağlamında dijital ve bilgisayar teknolojisi raporların ve içerdikleri grafik çizimlerin üretiminde devrim yaratmıştır (Collett, 2017: 2). Dijital görüntüleme tekniklerinin benimsenmesiyle fotoğrafik kayıtlarda büyük bir artışın yanı sıra, dijital çizim ve karasal 3B lazer taramanın artan kullanımı, vektörel tabanlı görsel veri üretim şeklini ortaya koymuştur (Morgan ve Wright, 2018: 137). Bu sayede arkeolojik alanlardan elde edilen eserlerin üzerindeki motif ve süslemeler dijital ortamda işlenmeye başlanmıştır. Motiflerin dijital ortamda tasarlanması veya yorumlanması için kullanılan yöntemlerin bilinmesi sadece grafik tasarımcılar için değil aynı zamanda el sanatlarıyla ilgilenen kişiler için de önemlidir. Bu yüzden makalenin sonraki bölümünde görüntü örneklerinden söz etmeden önce yöntemin bilinmesi açısından dijital grafik çizim hakkında bazı yöntemlerin anlatılması gerekmektedir. Dolayısıyla dijital yöntemler hakkında bazı tekniklere değinmek gerekmektedir.

Eski pagan motiflerin çizilmesi veya tekrar tasarlanmasında ilk teknik vektörel çalışma ortamıdır. Vektörel grafik, çözünürlükten bağımsız; her bir nesnenin matematiksel ifadelerle oluşturulduğu ve en önemlisi detay kaybetmeden herhangi bir boyuta yeniden ölçeklendirilebilen bilgisayar grafikleridir (Vektörel Grafik, 2014). Vektörel çalışma ortamı çizilmesi gereken bir objeyi dış hatlarından oluşturmak için çizgisel hatlar kullanır. Vektör tabanlı programların görüntüyü sayısal komutlar ile oluşturarak bozmadan elde etmektedir (Karaçeper, 2018: 77). Vektörel görüntüler pikselden bağımsız görüntü şekilleri olduğundan ister küçük, ister büyük ölçeklerdeki alanlara uygulanması da mümkündür. Sözelimi çizilen bir motif istenilen yüzeye istenilen ölçüde görüntüde bozulmalar olmaksızın basılabilir veya yayımlanabilir. Diğer bir görüntü üretme yöntemi ise geleneksel motif çizim şeklidir. Burada çizilecek motif desen olarak üretilmektedir. El çiziminin sağlamış olduğu çizgilerdeki doğal kırıklıklar, araştırma çizgileri, ince kalın hatlar görüntüye doğal bir izlenim sağlamaktadır. Daha sonra çizilen desen yine vektörel programlarla çizgisel vektör (path) haline dönüştürmektedir. Dolayısıyla desen çiziminden elde edilen görüntü de pikselden bağımsız birçok alana uygulanabilmektedir (Görsel 3).

İki motif üretme tekniğinde de aslında vektörel tasarım vardır. Fakat iki üslubu birbirinden ayıran şey tekniklerden birisinin teknik ve keskin görüntüler sağlamasıdır. Diğeri ise desenden kaynaklı hata ve araştırma çizgileriyle görüntüye doğal etki verilmesidir. Motifi üretecek kişi bu iki teknik arasında karar vermelidir. Ayrıca desen çizimi, piksel tabanlı programlara aktarılıp düzenlenerek motiflere farklı etkiler verilebilir. Bu

Görsel 3. Bir motifi çizimi ile dijital ortama aktarılması ve işlenmesi

Kaynak: <https://www.instagram.com/valhyr?igsh=ODFkaWplZmEyNHpr>

Erişim Tarihi: 03.10.2024

çalışmalara ait örnekler “Uygulanmış Örneklerin İncelenmesi” başlığında incelenmiştir.

Uygulanmış Örneklerin İncelenmesi

Dijital ortamda yayımlanan pagan motiflerini görsel ve içerik bağlamlarında analizinin yapılması bu imgeleri; estetik, sosyal bilimler, iletişim ve gibi disiplinler arası alanlarda etkilerinin ortaya konulmasında kaynak oluşturmaktadır. Makaledeki konuyu desteklemek adına hem de sosyal ve iletişim alanlarına kaynak oluşturması bağlamında imgeleri görseller yoluyla gösterip dijital üretim yöntemleriyle anlatmak gerekmektedir. Pagan motiflerin günümüzde dijital üretim ve yayımlama yöntemlerinde artışının görülmesi kültürel ve manevi ihtiyaçlar olabilir. Fakat bu durumun haricinde geçmiş ve gelecek üzerinden pagan motifleri ekonomik değer ve kültürel miras adına günlük ilkel araçların (arkeolojik buluntular; silah, para, dokuma, kuyumculuk nesneleri, vs.) üzerine işlenmiştir. Günümüzde ise dekorasyon, tekstil ve dövme gibi seri üretim ürünleri üzerine bu nesneler uygulanmakta ve kültürel sürdürülebilirliğin yanında bir pazarlama modeli oluşturduğu söylenebilir. Bazı ürünler üzerine eski motiflerin üretilmesi kitsch değer taşısa da bazı örnekler tarihsel değer ve kültüre sahip çıkmak bağlamında değerlendirilebilir. Örneğin ekonomik değer konusunda ürünlerin üzerinde motiflerin dijital ortamda üretimi mutfak eşyaları üzerinde olmaktadır (Görsel 4).

Görsel 4. Anadolu Hitit motiflerinin günlük eşyalar üzerine işlenerek oluşturulan eşyaların satılması

Kaynak: <https://www.karaca.com/urun/karaca-x-arslantepe-hitit-arslani-porselen-pasta-tabagi-20-cm> <https://www.trendyol.com/magaza/boutique-milena-m-896124?sst=0>

Erişim Tarihi: 03.10.2024

Sosyal medya mecraları pagan motifleri ile ilgili kültürel gruplar arasında iletişim sağladığı ve makalenin “Günümüz Toplumunda Eski Motif ve Pagan İmgelerin Kullanılması başlığı altında” incelenmiştir”. Bu bağlamda Instagram gibi çeşitli alanlarda pagan motiflerini çizen içerik üreticileri bulunmaktadır (Görsel 5). Görsel 4’te sıralanan bazı sayfalarda eski pagan motiflerinin üretim aşamalarını ve kullanım alanlarını göstermektedir.

Örneklerdeki pagan motif uygulamalarının dijital ortamda yeniden üretimi kültürel veya ekonomik değer taşıması haricinde farklı sanatsal alanında kapsamında da değerlendirilmelidir. Motiflerin kullanımını, sanatsal üretim biçimlerinde birisi olan primitif art (ilkel sanat) türünde eserler kapsamına da girmektedir. Primitiflerin biçim anlayışları yalınlık üzerine yoğunlaşmıştır. Görsel olmaktan çok düşseldir. Vurgu ve abartma sıklıkla kullanılırken, ilgi uyandırmayan öğeler kompozisyonundan çıkarılmıştır. Primitif dönem sanatçısı için sanat, gerçekçi olma zorunluluğu taşımaz (Okan, 2018:98).

Görsel 5. Motiflerin olduğu instagram sayfalarına örnekler. Soldaki motifleri üreten bir içerik üreticisinin sayfası

Kaynak: <https://www.instagram.com/midgarddweller> Sağda pagan bir topluluğun sayfası https://www.instagram.com/einarrs_mead_hall

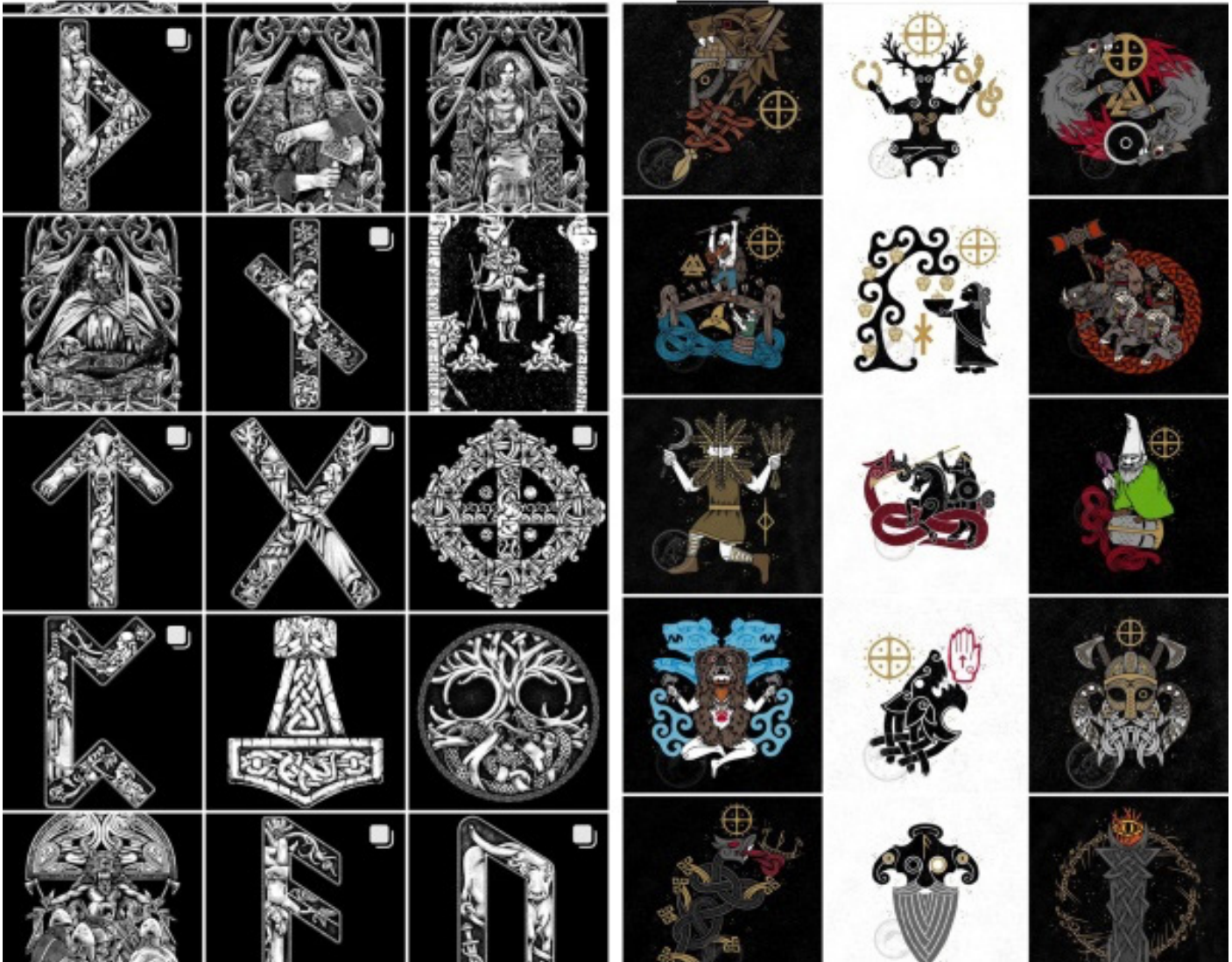
Erişim Tarihi: 03.10.2024

Bu bağlamda dijital motiflere farklı yorum katanlar veya motiflerini üreteceği toplumun çizgi üslubunu benimseyerek yeni tasarımlar üreten kişiler de bulunmaktadır (Görsel 6). Görsel 5'teki soldaki örnek İskandinav motiflerin kullanıldığı tipografik uygulamalar. Sağda ise Sakson motiflerinin renkli kompozisyonlara dönüştürülerek yorumlanmış hali.

Görsel 5'te ve Görsel 6'daki dijital içeriklerden bazıları göstermektedir ki bu motiflerin tekrar güncelle taşınması aynı zamanda değişik ev eşyaları, takılar ve dövme satışı gibi ekonomik faaliyetlerde bulunulduğunu da göstermektedir (Görsel 7).

Dijital etkileşimin sosyal medya haricinde yaşandığı başka bir alan ise reklam, animasyon ve çizgi filmlerdir. Bu bağlamda eski kültürlerin motif ve sembollerini içeren yapımlar üretilmektedir (Görsel 8)

Örneklerden görüldüğü üzere farklı mecralarda, motiflerin farklı kullanım amaçlarıyla dijital uygulamaları bulunmaktadır. Bu örnekler sanatın bütün dallarında farklı değerlendirmeler yapılarak incelenebilir. Dijital imge terimi, çağdaş görünümüne rağmen sanatın geleneksel alanlarına katkıda bulunarak eski motiflerin, minyatürlerin ve sembollerin yorumlanmasını ve farklı alanlarda sunulmasını kolaylaştırmaktadır.

Görsel 6. Dijital motiflerin olduğu instagram sayfaları örnekler

Kaynak: <https://www.instagram.com/runar.hall/> <https://www.instagram.com/thesaxonstoryteller>

Erişim Tarihi: 03.10.2024

Görsel 7. Dijital motiflerin fiziksel kullanım alanlarının olduğu instagram sayfası örneği

Kaynak: <https://www.instagram.com/valhyr?igsh=ODFkaWplZmEyNHpr>

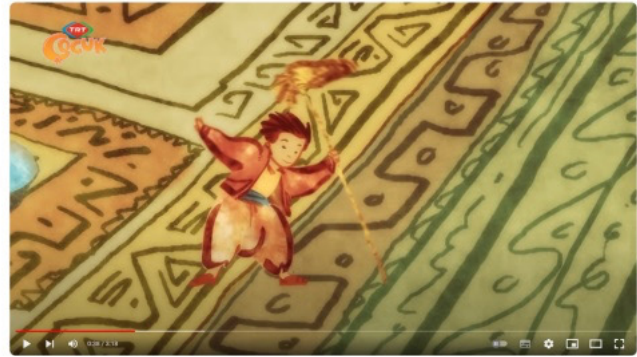
Erişim Tarihi: 03.10.2024

Sonuç ve Öneriler

Dijital ortamda yayımlanan ya da ekonomik değer taşıyan nesnelerdeki pagan imge ve motiflerinin üretim şekilleri üzerinde durulmuş; tasarımcıların bu motifleri nasıl yeniden yorumladığı ve dijital sanatın bu motiflerin yayılmasındaki rolünü incelenmiştir. Ayrıca bu çalışma dijital çağda pagan imgelerin popülaritesinin bilişsel sosyal yönlerini kaynaklar ve tanımlarla ele alarak, 20. ve 21. yüzyıl tarihsel süreçlerinde bu motiflerin kullanım amaçlarını inceleyerek ortaya koymuştur.

İnternet ortamı, pagan motifli görsellerin geniş topluluklara ulaşmasını sağlayan etkili bir mecra haline gelirken, bu imgelerin dijital illüstrasyonlara dönüştürülmesi, tarih, kültür ve modernite arasındaki zengin etkileşimi vurgulamaktadır. Pagan motiflerinin yeniden yorumlanması, çağdaş izleyicilerin bu eski sembollerle bağ kurma isteğini yansıtırken, aynı zamanda teknoloji sayesinde hızla değişen dünyamızda bağlantı, anlam ve özgünlük arayışını da ortaya koymaktadır. Antik sembollerin ve inançların canlanması, doğaya, maneviyata ve topluluğa dayanan değerlere doğru daha geniş bir kültürel değişimi ifade ettiği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda antik pagan motifleri birer kültür endüstrisi nesnesine dönüşmüştür. Ayrıca geçmiş ilkel toplumların motiflerinin tekrar tasarım alanında kullanılmaya başlanması çağdaş sanat ve felsefe tartışmaları bağlamında son derece önem arz eden bir konu olduğu düşünülmelidir.

Dijital ortamda üretilen pagan imgelerinin nasıl üretildiği, sanatçıların bu motifleri nasıl yeniden yorumladığı ve dijital sanatın bu süreçteki rolü incelenerek, hem tarihsel hem de kültürel perspektiflerden derinlemesine bir analiz sunulmuştur.

Görsel 8. Anadolu Türk motiflerinden oluşan illüstrasyonların animasyonda kullanımına örnek

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=ZBfzuACWxKQ>

Erişim Tarihi: 03.10.2024

Bu inceleme, kolektif mirasın onurlandırmanın ötesinde, günümüz toplumunun zorlukları ve özlemleriyle yankılanan yeni yorumlamalar ve anlayışlar geliştirmeye olanak tanımaktadır.

Antik pagan motiflerinin dijital çağda yeniden canlanması, geçmişle bir bağ kurma çabasının yanı sıra, günümüz toplumunun değerleri, kimlik arayışları ve estetik tercihleri ile de doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, bu konunun derinlemesine incelenmesi, sanat dünyası ve sosyal bilimler için önemli bir alan sunmaktadır. Geçmiş ve şimdi arasındaki zamansız diyalog, kültürel manzaramızı, bizden önce gelenlerin bilgeliğiyle zenginleştirirken, bu imgelerin güncel bağlamda nasıl anlam kazandığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, dijital sanat ve medyanın sunduğu imkânlar, antik pagan motiflerinin modern yorumlarının olduğu farklı alanlarda eskinin yenisi denilebilecek bir kültürel değer oluşturma potansiyelini de beraberinde getirebilir.

Etik Beyan

Çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması ve finansal katkı beyan edilmemiştir.

Kaynaklar

- Adorno, W., T. (2013). *Kültür Endüstrisi ve Kültür Yönetimi*. Çeviri: M. Tüzel, N. Ünler, E. Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atasagun, Y. D. (1997). Sembol ve sembolizm. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7), 369-387.
- Aufderbruck-Londres, D. (2017). *The Impact of Paganism on the Anglo-Saxon Cultural Identity Through Popular Culture*. Humanities and Social Sciences. Dumas: Université Toulouse-Jean Jaurès.
- Bayraktar, K., O. (2011). *Dijital imge ve temsili* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Collett, L. (2017). *Introduction to Drawing Archaeological Pottery*. Londra: Miller Building University of Reading.
- Çakır, Ş. (2015). *Modern resim sanatı ve grafik tasarım ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Çebi, M., S. (2008). Sembolik/retoriksel bir eylem olarak dil'in anlam inşasındaki aracılık işlevi. *Selçuk İletişim*, 5(2), 183-198.

- Gülüm, E. (2021). Kanonik imge, kültürel bellek ve sözlü edebiyat arasındaki simbiyotik ilişkilerin belirginleştirilmesi, açıklanması ve değerlendirilmesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 21(1), 211-229.
- Jabłońska, M. (2024). *Slavic Witches and Social Media*. New York: Routledge.
- Karaçeper, S. (2018). Dijital Teknoloji ve Grafik Tasarımda Yenilikler. *Aydın Sanat*, 4(8), 73-83.
- Karin, B. (2004). Where is Visual Culture in Contemporary Theories of Media and Communication?. *Nordicom Review*, 25, 149-157.
- Kılıç, K. (2023). Pagan inançların günümüz sanatındaki izleri. *Journal of Art and Iconography*, 5(1), 1-7.
- Kobyliński, Z. ve Rabiega, K. (2018). The symbolic role of boats and ships in pagan and Christian Medieval Northern Europe. (Ed. : L., D. Nebelsick, J. Wawrzeński ve K. Zeman-Wisniewska). “*Archaeologica Hereditas, Sacred Space: Contributions To The Archaeology Of Belief*” içinde (197-218). Varşova: Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw.
- Kurlander, E. (2017). *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*. New Haven: Yale University Press.
- Lutwyche, J. (2021, December 12). Pagan beliefs: nature, druids and witches, the modern heathen. *BBC Religion & Ethics*. <https://thetmodernheathen.home.blog/2020/04/06/pagan-beliefs-nature-druids-and-witches/> Erişim Tarihi: 01.10.2024.
- Morgan, C. ve Wright, H. (2018). Pencils and pixels: drawing and digital media in archaeological field recording. *Journal of Field Archaeology*, 43(2), 136–151.
- Okan, B. (2018). Primitivizm ve günümüz sanatına etkileri. *Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 8(2), 96-109.
- Oyman, R. (2019). Bazı Anadolu kilim motiflerinin sembolik çözümlemesi. *ARIŞ Hali, Doküma ve İşleme Sanatları Dergisi*, 4-22.
- Ölmez, F. N. (2022). Bir gösterge olarak motiflerde anlam(landırma) sorunsalı. *Hars Akademi, Aydın Uğurlu And Traditional Arts*, 5, 430-445.
- Rountree, K. (2014). Neo-Paganism, Native Faith and indigenous religion: a case study of Malta within the European context. *Social Anthropology*, 22(1), 81-100.
- Shaw, D., I., E. (2017). *How do pagans construct their religious identity? A thematic analysis* (Yayımlanmamış Araştırma Tezi). University Of Gloucestershire, Gloucestershire.
- Avcı Tuğal, S. (2018). *Oluşum Süreci İçinde Dijital Sanat*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Vektörel grafik (2024). https://tr.wikipedia.org/wiki/Vekt%C3%B6rel_grafik Erişim Tarihi: 02.10.2024.
- Vicari, S. ve Kirby, D. (2022). Digital platforms as socio-cultural artifacts: developing digital methods for cultural research. *White Rose Research*, 26(12), 1-23.
- Walker, A. (2012). The art that does not think: Byzantine decorative arts. (Ed. : C. Hourihane). “*History and Limits of a Concept, In: From Minor to Major. The Minor Arts in Medieval Art History*” içinde (169–193). Princeton: The Index of Christian Art, Princeton University.